

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ויגש

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק ה

(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

בפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שישים ושבע לבריאה

לעילוי נשמת

חמותו מרת גיטל ב"ר אשר ע"ה דווינסקי

נפטרה ביום ד' טבת ה'תשנ"ו

אחותו מרת חנה ב"ר יהודה ע"ה ימיני

נפטרה ביום ה' טבת ה'תשנ"ו

אמו מרת שושנה ב"ר שלום ע"ה ימיני

נפטרה בש"ק פ' ויגש, ז' טבת ה'תשס"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י

הרה"ת ר' אמיתי וזוגתו מרת פייגא שרה

ומשפחתם שיחיו ימיני

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:

<http://www.torah4blind.org>

א. "הכנענית" – כינוי לדינה

על הפסוק "ובני שמעון..."¹, אומר רש"י: "בן הכנענית – בן דינה שנבעלה לכנעני", שמשמעות המלה "הכנענית" כאן איננה כפשוטה, אלא כוונת הפסוק היא לדינה, הנקראת "כנענית" משום ש"נבעלה לכנעני"², ולאחר מכן מוסיף רש"י ואומר: "כשהרגו את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת, עד שנשבע לה שמעון שישאנה".

בכך אין מובן:

א) מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המלה "בן הכנענית", וכן בפירושו הוא אומר לאחר מכן "בן דינה וכו'" – כאשר פירושו אינו קשור כלל, לכאורה, למלה "בן", אלא רק למלה "הכנענית"?

ב) מנין לומר רש"י בפירושו זה, שבמלה "הכנענית" אין הכוונה כאן לכנענית ממש, אלא רק ל"נבעלה לכנעני"³?

- (1) פרשתנו מו, י"ד.
- (2) ואף שבשכם נאמר (וישלה לו, ב) "שכם בן תמור החור" – הרי כל 'ה' האומות נקראים כנענים (רש"י בא יג, ה). וראה גם לעיל נח י"ד, טו ואילך.
- (3) בגר"א כאן (וכ"ה בראש): "שאין לומר כנענית ממש, אפשר כי אברהם היה שלא יקח בנה מבנות הכנעניים ויעקב מניח את שמעון ליקח כנענית, אלא בן דינה" (וראה להלן שיחה ב' לפ' ויחי ע' 261 ואילך, שזהו גם את ההוכחות של רש"י (וישב לו, לה) לפרש (בפירושו הראשון – העיקרי) כדעת רש"י ש"אחיות תאומות נולדו לו" ונשאום, ונשם לו, ב) "כנעני – תגרא", כמבואר שם הערה 5, 34 – אבל ראה שם בשה"ג להערה 34).
- אבל אינו מובן, שהרי ה' אפשר לפרש כאן "כנענית – תגרי" (וכמו שהקשה הרא"ם כאן. ומה"ש הרא"ם שההוכחה הוא ממש "ויקחה את דינה מבית שכם ויצאו" (כבב"ד פ"פ, יא) – א) אינו נזכר כלל בפירוש. (ב) באם דיוק רש"י הוא מ"יקחה", הוצרך לפרש זה שם – בפ' וישלח).
- גם אין לומר שמה שמפרש רש"י "בן דינה כו'" הוא לפי פירושו השני שבפ' וישב לו, לה) "כנענית הו", שלפ"ז קשה: מכיון שכולן היו בני כנעניות למה כתיב גבי שאול כנענית יותר מבכולן (ראה בגר"א ושי"ח כאן. וראה גם רא"ם ויחי נ, יג) – ואדרבא – זהו דופך דרך הפשט לפרש שבכל אלה

(*) וכמו שמצינו שלאחרי טרשי מביא כמה פירושים באיזה ענין. מפרש הוא לפעמים אח"כ לפי פירוש אחד בלבד (ראה לקו"ט ח"ט ע' 3 הערה 18) – מפני שלשאר הפירושים אין התבונן זקוק לביאור כי מובן הוא מעצמו וכי"ב. וגם בענין זה עצמו – הפירוש "כנעני – תגרא" (וישב לו, ב) הוא רק אליבא דר"י, והפ"י "שהם מבנות כנעני" (ויחי נ, יג) הוא רק אליבא דר"י (וכמבואר בארוכה להלן בשיחה ב' לפ' ויחי).

ג) מדוע חשוב להזכיר בענין של "ובני שמעון..."⁴, שדינה "נבעלה לכנעני", ואשר משום כך היא נקראת בפסוק בשם "כנענית"⁵?

ד) מה מתכוון רש"י בהוסיפו מיד בפירוט את הארוע "כשהרגו את שכם..."⁶? כלומר, מהו הקושי בפירוש "בן דינה שנבעלה לכנעני" אשר על ידי תוספת זו מובן הפירוש יותר?⁷

ה) לפי הפשט אסור גם לבן נח לשאת את אחותו מן האם לאשה⁸, ואם כך, קשה: כיצד לקח שמעון את דינה, שהיתה אחותו גם מאם?⁹

שהיו בני כנעניות – לא הזכיר זה, ודוקא שאול שה' בן בתו של יעקב מכנהו "בן הכנענית" מפני שדינה נאנסה ע"י כנעני? ונוסף לזה: ממש"ש רש"י (ויחי נ, יג) שיעקב היה "אל יא" אחד מבנים כו' שהם מבנות כנעני" [והוציא את כל השבטים (לבד מנשה ואפרים), וכמפורש ברש"י שם "קבע להם מקום ג' למורה וכן לד' רוחות"] מוכח שגם שאול ה' בן כנענית. ודוקא לומר, שמכיון שהוציא את שאר בני השבטים, הוציא משו"א את כל בני בניו – גם את שאול (ושלה) [שאני מנשה ואפרים ש"ל הם – בחשבון שאר בניו" (ויחי נח, ה) ופרש"י שם].

- (א) באם שאול (ושלה) לא היו מבנות כנעני והיו ראויים לישא את ארונם – למה יוציאם (ואין סברא לומר שזהו בכדי שיהיו ג' לכל רוח),
- (ב) תפסות לשון רש"י "אלא אחד מבנים" שהם מבנות כנעני? משמע שהטעם על כל "אחד מבנים" הוא "שהם מבנות כנעני". ומה מובן שגם פרש"י "כנעני – תגרא" (וישב לו, ב) הוא רק אליבא דר"י, ודלא כמ"ש בגר"א שם (או שהוא גם אליבא דר"י, אלא שמ"ה' גם כנעני ממש – כדלהלן בשיחה הנ"ל בשה"ג הנ"ל).
- (4) ובפרט לפי מה שאמרנו "כנענית בהמה טמאה לא דיבר הכתוב כו'" (ב"ב קכג, א), וכ"ה גם בפשט (שליכן לא הוצרך רש"י לפרש נח ג, ח) למה עיקם הכתוב שמונה אותיות. ומה שרש"י מביא (שם ו, ט) "ויש שדורשים אותו לגנאי" – נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ נח תשכ"ה. עיי"ש (נדפס בלקו"ש ח"ה ע' 280 ואילך).
- (5) ופשט שאין לומר שכוונת רש"י הוא לפרש איך שכן דינה ה' מבני שמעון – כי (נוסף על מה שזה מובן גם בלי פירושו) בכדי לפרש זאת, ה' מספיק שיאמר "שמעון נשאה לאשה" (כברד"ק כאן).
- (6) רש"י וראה כ, יב.
- ברא"ם כאן, שבפ' וירא מפרש רש"י אליבא דר"א (סנה' נח, א) ובפרשתנו אליבא דר"ע. אבל צ"ע איך אפ"ל שיטה זו בפרש"י עה"ת? ולכאורה פשוט שלא יסתור רש"י את עצמו ממקום אחד לשני, שהרי בן חמש למקרא שאין לו בהבנת החומש אלא פרש"י, לא יתקבל אצלו כלל שכתוב אחד סותר לשני (ורק כשמביא במקום א' כמה פירושים, מפרש הוא לפעמים במקום אחד רק כפי פ' א' – כבשה"ג להערה 3).
- (7) ברע"ב כאן מביא גירסא "שישיאנה" (לאחר). אבל [נוסף שלפ"ז] אינו מובן מדוע נמנה שאול בבני שמעון? כי"ה בכל הדפוסים ובכתבי יד של פרש"י (ובפרט ש"ה" גם ברד"ק כאן

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

קבצים גרפיים וקבצי טקסט:

דבר מלכות: שיחות כ"ק אד"ש מה"מ מהשנים תנש"א-תשנ"ב.

יחי המלך: קונטרס שבועי, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

המעשה הוא העיקר: לקט הוראות למעשה בפועל משיחות כ"ק אד"ש מה"מ (החל משנת תשמ"ח). שיחת הגאולה: גיליון שבועי של ימות המשיח, בהוצאת "האגודה למען הגאולה האמיתית והשלמה".

מעייני חיי: גיליון שבועי לילדים, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

האמונה הטהורה: גיליון שבועי בעניני אחרית הימים.

קבצים גרפיים בלבד:

לקוטי שיחות: שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ היו"ל לקראת כל שבת ב-770,

על-ידי "ועד להפצת שיחות".

חדש לקוטי שיחות (מתורגם): שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ הנדפס בספרי

לקוטי שיחות, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

להקהיל קהילות: גיליון שבועי מתורתו של משיח בעניני הקהלות בשבת,

בהוצאת צא"ח העולמית, ניו-יורק.

קבצי טקסט בלבד:

פנימיות: ירחון לבני הישיבות, בהוצאת מרכז את"ה בארץ הקודש.

ליקוט ניגונים: שתי חוברות על הניגונים שניגן וביאר כ"ק אד"ש מה"מ, בהוצאת קה"ת (תשנ"ב).

דרך הישרה: (אידיש) קונטרס מיוחד לילדים, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

לעבן מיט דער צייט: (אידיש) קטעים לפרשת השבוע מתוך הספר, בהוצאת ישיבת

"אהלי תורה", ניו-יורק.

דבר תורה: (אידיש) דף שבועי לילדים, היו"ל על-ידי מוסד חינוך "אהלי תורה", ניו-יורק.

כמו-כן ניתן להוריד באתר את "קונטרס בית רבינו שבבבל"

ושיחת ש"פ שופטים ה'תנש"א

מדור מיוחד לספרים וחברות באנגלית בעניני גאולה ומשיח!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

דברי רש"י בפרשה קודמת¹², שלבן אמר "בנותי בנותי – ב' פעמים" כי "אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש". וגם שם מתעוררת השאלה: הרי יעקב קיים את כל תרי"ג המצוות¹³, וכיצד נשא את בלהה ואת זלפה¹⁴, שהיו, לכאורה, אסורות עליו מפני "ואשה אל אחותה לא תקח"¹⁵ – הן משום שהיו אחיות של רחל ושל לאה, והן משום שהן עצמן היו אחיות זו לזו?

אי אפשר לתרץ¹⁶, שכיון ש"בנותיו היו מפלגש", לכן אין הן נחשבות לבנותיו ממש, ולכן אין הן אחיות¹⁷ – כפי שמוכח מלשון הפסוק¹⁸ "ולבן שתי בנות" – כי

(א) בפשטות, גם בני פלגש נחשבים לילדים, לגבי האב. אמנם, אין הם נחשבים לילדים בדיוק כילדים של האשה הרגילה (ולכן נאמר "ולבן שתי בנות", ואף כאשר לבן קורא להן "בנות" הוא אומר "בנותי בנותי" – ב' פעמים, ובכך הוא מציין את ההבדל בין רחל ולאה לבין בלהה וזלפה), אך למרות זאת אין לומר שבנות פלגש אינן נחשבות כלל לילדים של האב, ולכן אין הן מוגדרות כאחיות ביניהן וביחס לבנות האחרות.

(הוכחה לכך: התורה¹⁹ מספרת "ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי...". בפשטות, הסיבה לכך שאברהם היה צריך לשלח את בני הפלגשים בעודנו חי, והתורה מדגישה זאת, ולכאורה, מדוע היא מוסיפה זאת, היא משום שלולא כן, היו אף הם יורשים את נכסי אברהם. וזוהי הוכחה לכך, שהם

ב. הזכרת "בן הכנענית" למה?

שתי השאלות הראשונות המוזכרות לעיל – מדוע מצטט רש"י בפירושו גם את המלה "בן", ומניין לו ש"הכנענית" היא דינה – מתורצות זו בזו. וכדי להבין זאת יש לציין קושי נוסף: מדוע בכלל נאמר בפסוק "בן הכנענית"?

כשמנויים בפרשה כל בני השבטים, וכן אצל בני שמעון האחרים, מוזכר רק שם האב. ואילו אצל שאול מציינת התורה גם את האם. מדוע⁸? לשאלה זו משיב רש"י, ש"בן הכנענית" הוא "בן דינה"⁹, ולכן מספרת התורה מי היתה אמו של שאול, כדי לייחסו ליעקב אף באמצעות אמו¹⁰.

אך לפי זה קשה יותר מדוע מכונה דינה בפסוק בכינוי "הכנענית": אם אמו של שאול מוזכרת כאן רק כדי לספר בשבח יחוסו, שאף אמו היתה בת יעקב, כיצד מתאים כאן הביטוי "הכנענית" המבטא את גנותה של דינה, "שנבעלה לכנעני"?

ההסבר לכך הוא, שהתורה מכנה אותה בשם "כנענית", ורש"י מוסיף את הסיפור "כשהרגו את שכם...", כדי להסביר כיצד היתה מותרת לשמעון¹¹, כפי שיוסבר להלן בסעיפים ח' וט'.

ג. כיצד נשא יעקב אחיות?

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את

ובפרשת וישלח לו, כי. בטור הארוך ובמושב זקנים כאן. במ"כ לבי' שם. ובכ"ט.

(8) ועוד: מהו "הכנענית" (בה' הידיעה) – במה מפורסמת? – ולהפירוש "בן דינה" מובן, כי ידוע שנבעלה לכנעני.

(9) ולדעת ר"ג שמפרש הכנענית ממש (ראה לעיל הערה 3) – יש לומר שהוא לפי שרק היא היתה ממשפחת כנען ממש [משא"כ שאר נשי השבטים היו משאר ז' האומות (ומ"ש רש"י "מנעניות היו" הוא לפי ש"כולן בכלל כנעני" – פרש"י בא יג, ה. וראה לעיל הערה 2)]. ומכיון שיעקב תיאר כנעני הוא רק לאחד מן האומות (לך טו, כ"בא. וראה גם פרש"י בא שם) – אף ש"כולן בכלל כנעני" – שמוה עצמו משמע שהוא הניקח שבהם, לכן ה' נקרא "שאל בן הכנענית" (נ"ד פרש"י וישלח לו, ג: נקראת על שמו – ראה לעיל ע' 164, 168 ואילך ובהערות שם).

(10) ולדעת ר"י שנשא את התאומות (ראה לעיל הערה 3 שפירוש זה קאי אליאב דר"י) – אולי י"ל, שמכיון שזה דבר פשוט (לדעת ר"י) שהשבטים נשא את התאומות (כמבואר לקמן ע' 269 ואילך), לא הוצרך הכתוב להדגיש זאת גבי שאר בני השבטים. ושאי שאל שגילד מדינה שהזכירה (וכמה פעמים) בכתוב.

(11) ראה גר"א כאן.

לעילוי נשמת

ותיק וחסידי אי"א עוסק בצ"צ באמונה

מסור ונתון לעשות צדקה וחסד

בעל מעשים ומרץ ורב פעלים

הרה"ח התמים ר' שניאור זלמן ע"ה

בן הרה"ח התמים ר' יצחק אלחנן הלוי הי"ד

שגלוב

מקושר מאוד לכ"ק אדמו"ר מה"מ מליובאוויטש

ממסדי ומנהלי הארגון "פרי"

לקרב את היהודים עולי רוסיה לאביהם שבשמים

ולהכניסם בבריתו של אאע"ה

המדריך והמשפיע שלהם ורבים השיב מעון

הפיץ תורה ע"י שיעוריו הרבים

ממנהלי ופעילי מבצע תפילין וכו'

השקיע כוחות רבים לטובת שכונת המלך

ולחיזוק כבוד רבני ליובאוויטש

זכה להעמיד דורות חסידים ואנשי מעשה

נפטר בשם טוב

כ"א תמוז ה'תשס"ז

ת' נ' צ' ב' ה'

(12) ויצא לא, ג.

(13) פרש"י וישלח לב, ה.

(14) מה שנשא יעקב את לאה ורחל – אף שהיו ב' אחיות –

ראה לעיל ע' 143 ואילך.

(15) אחרי יח, יח.

(16) הכוונה בהשתייה, אינה אשר כוונת רש"י במ"ש "מפלגש" הוא לתרץ קושיא זו – כי גם בלא"ה הוצרך להוסיף "מפלגש" בכדי לבאר הטעם מה שאמר לבן "בנותי בנותי" – פעמים – כ"א, שעפ"י פרש"י מתורצת במילא גם קושיא זו.

(17) ועפ"י מובן בפשטות מ"ש רש"י (ויצא כט, יח) "ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל ת"ל הקטנה" – דלכא, עדיין מקום לחשש שיחליף את שמה של זלפה (שהיתה הקטנה שבכולן (פרש"י שם ל, יו"ד)), ויקרא שמה רחל – כי כבר אמר לו בתך (ראה לבוש שם כט, יח).

(18) ויצא כט, טז.

(19) ח"ש כה, ו.

נחשבו כבנים יורשים⁽²⁰⁾.

(ב) מדברי רש"י "בנותיו היו מפלגש", בלשון יחיד, מובן, ששתיהן – בלהה וחלפה – היו בנות מאותה פלגש. כלומר, הן היו אחיות מן האם, שהרי אף אם בנות פלגש אינן נחשבות כבנות וכאחיות – הרי זה רק לגבי האב, אך לא ביחס לאם. ואם כך, שוב נשאר הקושי: כיצד נשא יעקב שתי אחיות (מן האם)?

ד. "פלגש" – שפחה

כדי להבין זאת יש להסביר את המשמעות של "פלגש" לפי הפשט: המלה "פלגש" מופיעה בפרשות הקודמות פעמיים, פעם אחת בפרשת וירא²¹, ופעם שניה בפרשת חיי שרה¹⁹. ובכך תמוה: בפרשת וירא, כאשר המלה "פלגש" מוזכרת בפעם הראשונה, אין רש"י מסביר את ההבדל בין "פלגש" לבין "אשה". רק בפעם השניה, בפרשת חיי שרה, מפרש רש"י: "נשים בכתובה, פלגשים בלא כתובה". מדוע אין רש"י מפרש זאת בפעם הראשונה?

מכך רואים, שבדרך כלל אין צורך להסביר את המלה "פלגש". משמעותה הפשוטה היא: כאשר אדם נושא שפחה, היא אינה חשובה כאשתו וכבת זוגו²², ולכן היא נקראת "פלגש"²³ (ומשום כך משווה רש"י²⁴ בני פלגש לבני שפחה, כי פלגש היא שפחה²⁵). לפיכך אין רש"י צריך לפרש מלה זו בפרשת וירא. המשמעות מובנת מכך שהוא אומר על שפחה ועל פלגש – ש"השוותה". לעומת זאת, במלה "הפלגשים", בלשון רבים²⁶, שבפרשת חיי שרה, שכוונתה להגר, לא רק כאשר

(20) ואין להקשות מ"ש (וירא כא, י"ד וראה פרש"י שם) "לא יירש בן האמה הזאת עם בני" [שלהיותו "בן האמה" – שה"ע אחד עם בן פלגש (כדלהלן סעיף ד') – לכן "לא יירש"] – כי אדרבה: משם ראי' שגם בן אמה הוא יורש, אלא שלא יירש עם בני.
(21) כב, כד.
(22) כה, ו. ולהעיד מפרש"י לך טז, א.
(23) ראה רמב"ע ח"ש כה, א: ופירוש פלגש שפחה.
(24) וירא כב, כ.
(25) ומ"ש רש"י שם: "יד' בני שפחות... וד' בני פלגש" – אף שלפי מ"ש בפנים גם בלהה וחלפה היו פלגשים וגם ראמה היתה שפחה – כי כ"ה לשון הכתוב בכל אחת.
(26) שעיקר הפירוש (ובפרט ע"ד הפשט) הוא כהקרי (ובנדוי"ד, הרי גם לפי הכתיב, מ"ש הפלגשים (בתוספת מ"ם) מוכיח שהכוונה לב' פלגשים – ראה מפרש"י רש"י כאן).

ולכן הוצרך רש"י להוסיף "הוא הגר היא קטורה" – כי בזה

לקחה אברהם לראשונה²⁷, בהיותה שפחה²⁸, אלא אף כאשר "ויוסף אברהם... ושמה קטורה"²⁹, אשר אז כבר לא היתה "קטורה זו הגר" שפחה³⁰, כנאמר בפסוק לפני כן³¹ "וישלחה", צריך רש"י להסביר שבמלה "הפלגשים" כאן הכוונה היא "בלא כתובה" – ולא כמשמעות הפשוטה בכל מקום³².

בא לבאר הפלגשים לשון רבים: מכיון שנשאה ב' פעמים – כשה' שמה הגר וכשנקראת קטורה – ה"ז כאילו היו שתי פלגשים (ראה לבוש האורה כאן. "פית' לבד' פס", ד. וראה להלן הערה 32).

(27) כי פשוט (ע"ד הפשט) שב"בני הפלגשים" (ל' רבים) נכללים גם בני אגר (ודלא כבאור"ח ובאר מ"ח כאן), שהרי אין רמז בכתוב ובפרש"י לחלק ביניהם. ואדרבא – בישמעאל מפורש בקרא שלא יירש עם יצחק. וראה גם סנה' צא, סע"א: בא' בני ישמעאל... ולבני הפלגשים כ"י.
(28) ובמילא היתה פלגש (כמושג פלגש בכ"מ).

בב"ד פמ"ה, ג: לאשה ולא לפלגש (וראה גם רמב"ן לך טז, ב. וצ"ע שסותר את עצמו בפ' ח"ש כה, ו). והיינו ששרה שחררה את הגר (וכבמ"כ בב"ד שם: שתהא גבירה כמיה). אבל עפ"י דרך הפשט – ממה שנקראת שפחה גם אח"כ (לך טז, ה ואילך), ועד שאמר לה המלאך "שבי אל גברתך והתנני גי", וישמעאל נקרא בן האמה (וירא כא, י"ד). וראה לעיל הערה 20, מוכח שלא נשתחררה עדיין. ומ"ש (לך שם, ג) "לאשה" – ראה להלן הערה 31.

(29) ח"ש כ"ה, א.
(30) ראה עדי"ן במ"ח ח"ש שם. נחל קדומים שם.

בבמ"ח שם "ויקח אשה – אשה ממש", ובנחל קדומים שם (ומפרש כן ברש"י) "ידע עתה היתה פלגש ועתה אשה בכתובה". אבל מ"מ הפלגשים ל' רבים, משמע כבפנים. וכ"ה בוח"א קלג, ב: פלגש בקדמיותא ופלגש השתא.
(31) וירא כא, יד.

אבל אין לומר שהוכיח רש"י הוא מ"ש "ח"ש כה, א) ויקח אשה (כברמב"ן כה, ו) ובמ"ח כה, א) – כי [ניסף על מה שגם גבי הגר נאמר (לך טז, ג) "לאשה" (וצ"ע ברמב"ן ובמ"ח מה שמחלקים בין הגר לקטורה)] גדולה מזו מצינו, אשר גם שפחה כנענית שמוסר הרב לעבדו העברי בכדי להוליד ממנה עבדים (שבפשטות אינה פלגשו אפילו) – וגם לאחר מ"ח – נקראת בכתוב אשה (ראה פרש"י משפטים כא, ד).

(32) ועפ"י יובן גם מה שהפירוש "נשים בכתובה ופלגשים בלא כתובה" כותב רש"י (א) באותו הדיבור עם הפירוש "חסר כתיב כ"י היא קטורה" (אף שדרכו בכל מקום שכשמפרש ב' ענינים שונים באותם התיבות, מעתיק הוא עיה"פ התיבות שבפסוק להדגיש שהוא דיבור חדש (בראשית א, א. א. ב. ובכ"מ)), (ב) לאתרי הפירוש "חסר כתיב כ"י" (אף שלכא' הוצרך לפרש תחלה תיבת "הפלגשים" נעצמה, ורק לאחר לפרש הטעם מה ש"חסר כתיב" שהוא רק דיוק פרטי, ובפרט ש"חסר כתיב" אינה קושיא כ"כ ע"ד הפשט (ראה לעיל ע' 18 ובהערה 15))

(*) אבל אין לומר שכוונתו בזה לבאר מ"ש לפ"ז "שלא היתה אלא פלגש אחת" [דלכאורה יוקשה: מהמשך הכתובים ("ויקח... קטורה ותלד לו ג' ולבני הפלגשים ג'") חשטע שבני הפלגשים הם בני קטורה ודאי גם אגר היתה פלגש (ראה להלן הערות 28, 30) – ולכן מפרש "היא אגר ורא קטורה"] – כי כבר לעיל (כה, א) כתב "קטורה זו הגר", ואינו צריך לפרש זה שרה"פ

לעילוי נשמת

הרה"ח הת' אי"א רב פעלים ובעל מרץ

מטובי מקושרי רבותינו נשיאינו והולכי בדרכיהם,

דרך הקודש יקרא לה

ומשלוחי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שיל"ו

לארצנו הקדושה ת"ו

הרב ר' מנחם מענדל

בהרה"ח ר' מנחם מענדל ומרת מאריאשא באדאנע ע"ה

פ ו ט ע ר פ א ס

נפטר ד' תמוז ה'תשנ"ה

וזוגתו מרת לאה ע"ה

בת ר' בנציון ומרת שרה הי"ד

נפטרה ה' כסלו ה'תשס"ג

ת נ צ ב " ה

🕯 🕯 🕯 🕯 🕯

נדפס ע"י צאצאיהם שיחיו

(שבדורנו), „כמוך כפרעה“, (פרעה דקדושה) ד, „אתפריעו ואתגליין מיני כל נהורין“.

(משיחות ש"פ ויגש, ד' טבת תשנ"ב)

(3) פרשתנו מד, יח.

(4) זח"א רי, א.

כפי שדיברו ועוררו לאחרונה כמה פעמים, שע"פ הודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כבר סיימו את כל ההכנות לגאולה, וכעת צריכים רק להמשיך את הגאולה בפועל בגשמיות וחומריות העולם (חומריות שנשתנתה לגשמיות) בגלוי לעיני בשר.

...היום צריך רק לפקוח את העינים, ואז יהי' נראה איך שהעולם כולו דורש שכל יהודי ימצא במעמד ומצב של גאולה האמיתית והשלימה.

ויש לומר, שזה גופא הוא הטעם לזה שרואים כיום איך שבנ"י יכולים לעמוד בעניני היהודים בכל התוקף והבעלות ("בעל הבתשקייט") גם על אומות העולם, ואין הדבר תלוי אלא ברצונם, כי היות, שעומדים תיכף לגאולה, שבה יתגלה בפועל איך "דוד עבדי נשיא להם לעולם", "יודעו הגוים כי אני ה'" – לכן זה משתקף בפועל במצב של דורנו, כהכנה המוליכה מיד לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ולחוסוף, שזה מרומז גם ב"ויגש אליו יהודה", שיחד עם הסיוע של תוקף העבודה של יוסף שבדורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, יש גם ה"ויגש אליו יהודה", משיח שיבוא בקרוב ממש, "דוד עבדי נשיא להם לעולם", שבא בסיוע ונתינת כוח מיוסף (שבדורנו), "כמוך כפרעה", (פרעה דקדושה) דיאתפריעו ואתגליין מיני כל נהורין.

בכך יובן גם מדוע מביא רש"י לפירושו זה הוכחה מדברי הגמרא במסכת סנהדרין³³ על "פלגשים דדוד – למרות שהמושג פלגש מוזכר פעמים רבות בתנ"ך³⁴ לפני סיפור זה על דוד – כי בכל המקומות הקודמים משמעות המושג פלגש שונה לגמרי, או שאפשר לומר שהיא שונה לגמרי מהמושג "אשה", ולא רק "בלא כתובה".

לפי זה מובן בעניננו, שבלחה וזלפה, אשר "בנותיו היו מפלגש", היו בנות שפחה, שהרי משמעות המושג "פלגש" בקשר לאמן של בלהה וזלפה בפירוש רש"י היא בודאי כמשמעותה בכל מקום³⁵. ואם כך, אין הן נחשבות לאחיות, כדלהלן.

– כי מצד הקרי של תיבת הפלגשים (ל' רבים), ה' מוכרח לפרש שקאי (לא על (הגר ו)קטורה – שהרי "קטורה זו הגר" (פרש"י לפנ"ז – כה, א) ואינו אלא אחת, כ"א) על פלגשים אחרים [וה' מוכרח לדחוק אשר (א) היו לאברהם עוד פלגשים שלא נזכרו שמותיהן בכתוב (כבו"א קלג, ריש ע"ב), או (ב) שהכונה ב"הפלגשים" הוא לפלגש ביתו (כפ"י הרד"ק)], ואז ה' אפשר לפרש ש"פלגשים" כאן הוא כבכל מקום. ורק לאחר שמופרש "היא קטורה", מוכרח לפרש "פלגשים בלא כתובה", כי בעת שלקח את קטורה היתה כבר משוחררת. גם יש לומר, ש"נשים בכתובה כו'" הוא המשך הביאור על הפלגשים ל' רבים (ראה לעיל הערה 26): התחלת הביאור היא "היא הגר היא קטורה" (כבהערה הנ"ל). אלא שעדיין אינו גלטיק (חלק) שהרי סוכים היא רק פלגש אחת, ועל זה ממש: "נשים בכתובה כו'", שהמושג "פלגש" בקטורה שונה מ"פלגש" דהגר.

(33) כא, א. וראה מפרשי רש"י כאן. – ולהעיר מו"ח צ"צ תאה"ע סקל"ח.

(34) וישלח לה, כב, לו, יב. שופטים ה, לא. פרק יט' וכו'. (35) ואף ש"פלגש" הוא מושג בנוגע לאופן האישות (כמובן גם ע"ד הפשט מזה שלא נמצא בכתוב אלא בקשר לזכר ולנישואין) כמו ש"פ וירא; וישלח לה, כב ועוד). וגם בראב"ע שבהערה 23 י"ל פ' כו, ולכאורה גם ע"ד הפשט – אף בת חורין אפשר לישא בתור פלגש* (וכמו "ותמנע היתה פלגש" (וישלח לו, יב) אף שבת אלופים היתה (רש"י שם) ולא מצינו ברש"י שנעשית אח"כ לשפחה).

מ"מ מובן שפלגש סתם היתה שפחה (שלכן כתב רש"י ס"פ וירא "השוותה כו", כנ"ל בפנים), כי לא נשאו לפלגשים רק נשים שאין להן חשיבות. (ומה שגם תמנע היתה פלגש – אף שהיתה בת אלופים – הוא לפי שהיתה ממזרת, כדפירש"י וישלח שם**).

(*) וכפשוטו לשון רש"י דהחילוק (תמיד) בין נשים לפלגשים וראי רק בנתנע לכחובת.

(**) ועפ"י יומתק (א) המשך פירש"י "ובדברי הימים כו" מ"ש לפנ"ז, (ב) שלאחרי שכתב "ויצאה תמנע מביניהם" מוסיף (נח"פ) "ונכנעלה נעשית פלגשו" – דלכאורה מיותר – כי דקשה לו לרש"י: מכיון שבת אלופים היתה למה נשאה רק בתור פלגש? וענ"ו מתור: ובדברי הימים מ' ויצאה תמנע מביניהם (וילכן) וכנענעלה נעשית פלגשו.

ה. ילדי העבד שייכים לאדונו

כאשר אמר עשו ליצחק "הלא אצלת לי ברכה", השיב לו יצחק "הן גביר שמתיו לך...³⁶ על כך מפרש רש"י³⁷: "מה תועלת לך בברכה, אם תקנה נכסים, שלו הם... מה שקנה עבד, קנה רבו".

לכאורה, אפשר לשאול: אם לא יכול היה לברכו ברכוש ובעושר, הרי יכול היה לברך את עשו בילדים? מכך רואים, ש"מה שקנה עבד, קנה רבו" אינו רק לגבי "נכסים", אלא גם לגבי ילדים – גם ילדיו של העבד אינם קשורים אליו כילדים לאביהם, אלא הם שייכים לאדון, כאילו היו ילדיו של האדון.

ענין זה אנו מוצאים ביתר הדגשה בפסוק אחר³⁸: כאשר ילדה בלהה בן ליעקב, אמרה לגביו רחל "ויתן לי בן", שהקדוש-ברוך-הוא נתן בן לה, לרחל. והסיבה לכך מובנת³⁹: כיון שבלחה היתה שפחת רחל, כך גם בנה אינו שייך לה, אלא לרחל⁴⁰.

וכך הוא גם לגבי בלהה וזלפה עצמן: כיון שנולדו משפחה, לא נחשבו כבנות לאמן, ולפיכך אינן נחשבות כאחיות זו לזו.

ו. בלהה וזלפה – אחיות מן האב?

לפי כלל זה מוסבר צד אחד בלבד – שהן אינן נחשבות לאחיות מן האם, כי אמן היתה

נוסף לזה: בנוגע פלגשו של לבן, מובן שהיתה שפחה. כי מכיון שבנות' היו שפחות לבן (ויצא כט, כד. כט) בהכרח לומר שהיו כן מעת לידתן [כי לא מצינו (ואדורבה, זהו היפך הטבע) שאב יתפך את בתו קטנה בת חורין לשפחה. ובפרט שגם בלאו הכי היו עישות את עבודתו של לבן, וכמו רחל, שעם היותה בת חורין היתה רועה את צאנו], ועכ"ל שזהו לפי שנוולד מן השפחה. וראה לקמן הערה 54.

(36) תולדות כו, ל"ז.

(37) שם, לו.

(38) ויצא לו, ו.

(39) אין לומר שכוונתה ב"ויתן לי בן" הוא שתגדלוהו כבנה (כפרש"י לפני זה (ל, ג) שאמרה "זאנא ארבי") וע"ד פרש"י וישב (לו, וי"ד) "שגדלתו כאמנו" – כי אדרבה: מפרש"י וישב שם מוכרח שהגדל את בן חבירו אינו נקרא אביו או אמו (כ"א שיש לו איזה התדמיות לאב ואם), דא"כ מדוע לא ידע יעקב "שהדברים מגיעין לבלחה". (וראה לקו"ש חכ"ג (ע' 8 ואילך) בביאור פרש"י במדבר ג, א).

(40) ומה שאמרה "ויתן לי בן" אף שהי' רק רכשה וקנין כספה – כי מכיון שכל לידתו הי' ע"י אמירתה ונתינתה (ויצא לו, ג"ד), נחשב הוא כבנה. (אלא שמוכן, שבאם הי' נחשב לבנה של בלהה), אין שייך שתאמר רחל "ויתן לי בן" – אף שכל לידתו הי' על ידה).

נר.

ווי גערעדט און מערער געווען כמה פעמים לאחרונה – אז לויט דער הודעה פון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, האָט מען שוין פֿאַרענדיקט אַלע הכנות צו דער גאולה, און איצטער דאַרף מען נאָר ממשיך זיין די גאולה בפועל אין גשמיות וחומריות העולם (חומריות וואָס ווערט איבערגעמאַכט אויף גשמיות), בגלוי לעיני בשר.

... היינט דאַרף מען נאָר אויפֿעפֿענען די אויגן, וועט מען זען ווי די גאַנצע וועלט מאָנט אַז יעדער איד זאָל שוין שטיין אין דעם מעמד ומצב פון גאולה האמיתית והשלמה.

ויש לומר, אַז דאָס גופא איז דער טעם פֿאַרוואָס מ'זעט היינט ווי אידן קענען שטיין בעניני היהודים מיטן גאַנצן תוקף און בעה"ב"שקייט אויך אויף אוה"ע – ואין הדבר תלוי אלא ברצונם – וואָרום היות, אַז מ'שטייט גלייך פֿאַר דער גאולה, ווען עס וועט נתגלה ווערן בפועל ווי „ודוד עבדי נשיא להם לעולם“, וידעו הגוים כי אני ה' – דעריבער שפיגלט זיך עס אָפּ בפועל אין דעם מצב פון אונזער דור, אַלס הכנה וואָס פֿירט גלייך אַריין צו דער גאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

ולהוסיף, אַז דאָס איז אויך מרומז אין „ויגש אליו יהודה“, אַז צוזאַמען מיט דעם סיוע פון דער תוקף העבודה פון יוסף שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, האָט מען אויך דעם „ויגש אליו יהודה“, משיח שיבוא בקרוב ממש, „ודוד עבדי נשיא להם לעולם“, וועלכער קומט בסיוע ונתינת כח פון יוסף

(1) יחזקאל לו, כה.

(2) שם, כה.

אחות שנולדה משפחה לאחות ממש, אף לגבי האיסור „אחותך בת אשת אביך“.

ז. עבד הוא רכוש האדון ללא קשר משפחתי

ההסבר לכך יובהר על ידי הבנת הסיבה לכך שילדיו של העבד⁴⁹ אינם נחשבים לילדיו ממש. לכאורה, אכן צריך להיות, שמשום שהעבד שייך לחלוטין לרבו, לא ייתכן שיהיו לו נכסים משלו, עד אשר המפרשים⁵⁰ מדייקים שבקביעה „מה שקנה עבד, קנה רבו“ אין הכוונה שהעבד קונה את הדבר לעצמו ועל ידי כך הוא נקנה לרבו, אלא שמלכתחילה קונה זאת רבו –

אך, לכאורה, מתאימה קביעה זו רק לגבי נכסים וכדומה, שעליהם אפשר לומר „קנה“. ואילו כאשר מדובר על ילדים, הרי אין זה דבר שקונים אותם, אלא הם קשורים באופן טבעי לעצם מציאותם של הוריהם, ומדוע אין ילדיו של העבד נחשבים לילדים שלו?

זוהי הוכחה, שהעבד קנוי לרבו באופן כל כך מוחלט, ושהקנין כל כך ברתוקף, עד אשר העבד אינו מציאות בפני עצמו בכלל, וכל מהותו היא רכוש של האדון. כנאמר⁵¹: „כספו הוא“. לפיכך לא ייתכן שעבד או שפחה יהיו קשורים לילדיהם, ויחשבו לאב או לאם⁵², כי על ידי כך הם היו נעשים למציאות בפני עצמה⁵³.

תופסין כו" – שהרי אברהם נשא הגר, ויעקב – בלהה חלפה כנ"ל. ועכצ"ל שהדיוק הוא „קידושין“ – כל' רש"י „שאין קדושין תופסין לו בה“ (וקודם מ"ת לא מצינו קדושין) ומפרש רש"י הטעם (המקור) ע"י „שהרי הוקשו לתמור“ (אפילו קודם מ"ת ועאכ"ו – לאחר מ"ת).

(49) ועד"ז בשפחה.
(50) רשב"א קדושין כג, ב.
(51) משפטים כא, כא. ולהעיר מנזיר סב, ב. פיה"מ להרמב"ם גיטין פ"א מ"ז. צפע"ז מהד"ת (ע' 84) ולמגלת אסתר בסופו.

(52) אבל פשוט שגם בגלות מצרים היו דיני עריות (האסורות לבני נח) – אף שהיו עבדים לפרעה (פרש"י יתרו כ, ב) – כי [נוסף על ששבת לוי לא נשתעבד (פרש"י שמות ה, ד) וכל הנשים לא נשתעבדו (פרש"י ויקהל לח, ח)] הענין ד"עבדים לפרעה" הוא רק מס' (ויגש מז, כה. וראה יחז' (מט, טו) שופטים (כ, יא)).

(53) להעיר מפרש"י בהר (כו, א), שאפילו בישראל הנמכר

שפחה. אך מדוע לא נחשבו אחיות מן האב? לכאורה, ניתן היה להשיב על כך מאותו טעם: ישנו כלל⁴¹, ש"אין אישות לשפחה", וכיון שלא היתה אישות לגבי שפחת לבן, הרי גם בנותיה לא נחשבו כבנות לבן, ולכן אינן נחשבות לאחיות אף מן האב, כדברי רש"י על "ערות בת אשת אביך – שאינו חייב על אחותו משפחה"⁴².

אך תירוצו זה אינו מתקבל:

(א) לפי הפסוק "ערות אחותך"⁴³, היינו סוברים בפשטות שאיסור זה חל אף על אחותו משפחה, שלכן יש צורך בלימוד מיוחד של "ערות בת אשת אביך", ש"אינו חייב על אחותו משפחה". מכך מובן, שבכל שאר איסורי העריות הקשורים לאחיות, ובכללם "אשה אל אחותה..."⁴⁴, אסורות אף אחיות מן השפחה⁴⁴.

(ב) הכלל "אין אישות לשפחה" התחדש לאחר מתן תורה, אך לפני מתן תורה חל גם לגבי שפחה ענין האישות, באופן של פלגש.

בכך יובן בפשטות כיצד נשא אברהם שפחה (הגר⁴⁵) וכיצד נשא יעקב שפחות (בלהה חלפה⁴⁶), כי הטעם של "לא יסב (=לא ישא) גברא מבני ישראל אתתא אמתא (=שפחה)" הוא משום שלאחר מתן תורה "נעשה קדש על ידה, שכל בעילותיו בעילות זנות, שאין קידושין תופסין לו בה"⁴⁷, אך לפני מתן תורה, כאשר היתה אישות לשפחה⁴⁸, ולפחות באופן של פלגש, לא חל איסור זה.

ואם כך, הרי לפני מתן תורה נחשבה גם

(41) ראה רש"י אחרי ית, יא, טו.

(42) שם ית, יא.

(43) שם, ט.

(44) ופשוט שאין לומר שלאחרי שגילה הכתוב גבי "אחותך

כ"ה בכל העריות – דא"כ "אשת בנך היא" (שם, טו. וראה פרש"י שם) מיותר.

(45) ראה לעיל הערה 26 שלא שחררה מקודם.

(46) וגם הן לא נשתחררו קודם שנשאן יעקב – שהרי גם לאחר נשואיהן (וגם לאחר שילדו בן שני ליעקב) נקראות שפחות (ויצא ל' ז, יב), ועד שהכתוב מדגיש כמה פעמים שלא היו דומות לנשוי (וישלח לב, כג, לג, א ואילך). ועפ"ז מובן גם בפשטות מ"ש (לה, כב) בלהה פלגש אביו. ובפרט בפרש"י שם – שפחות אחות אמי.

(47) פרש"י תצא כג, ית.

(48) ואף שברש"י שם: "שהרי הוקשו לתמור שנאמר שבי לכם פה עם התמור", ופסוק זה נאמר לפני מ"ת (וירא כב, ה) – בהכרח לומר שהוכחתו של רש"י מפסוק זה הוא רק שהוקשו לתמור, אבל לא על ענין "שאין קדושין (במובן – אישות)

המזמור: „ברוך ה' לעולם אמן ואמן“, „ראה . . ביאת המשיח, על כן נתן תודות לשם“.

* * *

מהענינים העיקריים דגאולה האמיתית והשלימה – בנין ביהמ"ק השלישי (למעלה מהמשכן, מבית ראשון ומבית שני), „מקדשי אדני כוננו ידיך“ . . יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז ב„מעשינו ועבודתינו“ בענינים שהם מעין ודוגמא והכנה לבניית בית המקדש השלישי – ע"י בנין בתים חדשים (והוספה וחיזוק הבתים הקיימים כבר) בתים בכל ג' הקוין דתורה תפלה וגמ"ח.

(משיחות ש"פ ויגש, ה' טבת תש"א)

כך יובן מדוע לא נחשבו בלהה חלפה לאחיות אף מן האב: כבנות שפחה⁵⁴, לא היה להן שום קשר משפחתי לאב או לאם. כל מהותן היתה: כספו של לבן, ולאחר מכן – של רחל ולאה⁵⁵.

לעו"כ [אף אשר (א) מלכתחילה אינו נקנה לצמיתות ורק עד שנת היובל, (ב) גם קודם לזה – מצוה לגאול אותו, (ג) "לא תבא עליו בעקיפין (רק) מפני חש"ש" (רש"י בהר כה, מח) ישנו ס"ד בתורה "והאיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו כו" (ראה בארוכה שית ש"פ בהר תשכ"ה (ולקו"ש ח"ז ע' 177 ואילך). ולהעיר גם מח"ג קת, א.

(54) מה שנאמר בהש"ה "אלס קינדער פון א שפחה (=כבנות שפחה) – אף שלכאורה נוגע רק שהיו שפחות בעת שיעקב נשא אותן, והרי מה שהיו שפחות או מפורש בכתוב (ל, ד. ט) "ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה"; "ותקח את זלפה שפחתה ותתן אותה ליעקב לאשה" (וראה לעיל הערה 46 שמפורש בכתוב שגם לאחר נשואיהן היו שפחות*) – כי באם מקודם היו בנות חורין והיו נחשבות לאחיות, היו אסורות משום אחות אשתו גם לאחר שנעשו שפחות [אף שבנוגע לשאר עריות, ע"י עבדות, מתבטלת קריבה הקודמת (כדלהלן סעיף ח' גבי דינה)], כי מכיון שהאיסור דאחות אשתו הוא מהטעם ד"לצדור" – מניעת האהבה טבעית שבין אחיות (ראה לעיל ע' 146), הרי באם ה' זמן שהיו בנות חורין והתנהגו כאחיות ונתגדלו כן, אין סביר לומר שכשנעשו שפחות נתבטל הטבע.

(55) ושאינו "בני הפלגשים אשר לאברהם" וכן ישמעאל, שה' להם דין יורשים (ראה לעיל סעיף ג' ובהערה 20) – כי אף שהיו בני שפחות, לא היו (כספי) עבדים*.

המדרש, עכ"פ מדר"ל בפרך – בפה רק (תנחומא בהעלתך. וראה חוטה יא, רע"ב (בפרש"י) ושם ע"א עה"פ למען ענתו) ז. א. שלא לקחום לעבדות.

(*) שלכן אין הכרח לומר "אלס קינדער פון א שפחה (=כבנות שפחות)". מפני שבאם היו מקודם בנות חורין ונחשבו לאחיות, יש לומר שבעת שנשתחררו חזרו שוב לאחיות (ראה להלן סעיף ט') והוצרך יעקב לפרש מזה.

ותוסף לזה אפילו באם ה' משחרר אותן לאחר נשואיהן, לא הוצרך (או שגם אסור) לפרש מזה (באם לא היו אחיות בעת נישואיהן והקיה): א) האיסור ד"לצדור" הוא מפורש בכתוב "ואשה אל אחותה לא תקח". (ואפילו את"ל דע"ד הפשט אין לדייק בל' הכתוב שבאם הקיה בותר – מותרת גם אח"כ, והרי לא הביא רש"י דיוק זה בפי' עה"ת. עוד טעם, ועיקר) ב) הפרישה (עניני – רש"י לעיל לא, ג) והגירסין (מבלי אטמת האשה וכי"ב נגד רצונה) – ה"ז מצער את האשה, דבר האסור לב"ע ואינו נדחה מפני הוידור וחומרא דקיימו כל התורה עד שלא ניתנה (ראה לעיל ע' 147 ואילך; ע' 186 הערה 17).

(*) ואין להקשות ממ"ש (וירא כב, ה) "ויאמר אברהם אל נערי (ישמעאל ואליעזר – רש"י שם, ג) שבו לכם פה עם החמור", שמה [אשר (א) משה טניה (ישמעאל ואליעזר), (ב) קראם בשם "נערי" (ראה רש"י לך יד, כד), (ג) הוקשו לחמור (ראה רש"י תצא כג, יח)] מוכח שגם ישמעאל ה' עבד – כי גם בלא הכי קשת הרי ה' במדבר פארין (וירא כא, כא) שח"א רחוק מאד מחברון (בהעלתך ז' יב) ועל כרחך צ"ל, שלאח"ז חזר ממדבר פארין אל אברהם ונעשה נערי (עבד).

[אלא שלאח"ז שוב לא ה' עבד (ראה רש"י ס"פ ח"ע: "ישכון". יש לומר ששחרורם מפרש בכתוב "וישלחם" (כה, ו). וכנ"ל סעיף ד' בענין "וישלח" דהגר].

ח. "כנענית" – ללא מציאות עצמאית

לפי כל האמור לעיל יובן כיצד מותר היה לשמיעון לשאת את דינה:

על "וישב ממנו שבי" 56 אומר רש"י: "אינה אלא שפחה אחת". לכאורה, מנין מסיק רש"י שהשבויה היתה שפחה ולא סתם אשה שנשבתה? אלא, כל אשה שהיא, ללא הבדל, הרי בנפילתה בשבי, היא הופכת להיות שפחה.

מכך מובן לגבי דינה: על ידי "ויקח אותה" 57, על ידי ששכם בן נשיא הארץ, והוא נכבד מכל בית אביו 58, לקחה בכוח, למרות שלא אילץ אותה לעבוד כשפחה, אלא כיון שהשפיל אותה כל כך עד אשר "נבעלה לכנעני", דבר הפוגע יותר מעבדות – היא איבדה את מציאותה העצמאית. היא הפכה להיות חלק מרכושו של שכם, ונקראה "כנענית" 59, ולכן לא נחשבה כאחות לאף אחד, ואף לא לשמיעון.

ולכן אומרת התורה "בן הכנענית" – לא כדי לספר בגנותה ח"ו, אלא, להיפך, כדי להסביר כיצד מותרת מותרת לשמיעון.

ט. למרות השחרור נשארה "כנענית"

אך עדיין אפשר לשאול: הרי כשנולדה

וכ"ה גם בנוגע בני השפחות דיעקב, אשר "מזלולין בבני השפחות לקרותן עבדים" הוא בכלל "דבתם רעה" (וישב לו, ב ובפרש"י) – אף שגם הכתוב קוראם כ"כ פעמים "בני השפחות" [ועד שאינם חשויים כמו בני לאה ורחל (וישלה לג, ב, פירש"י ויקהל לה, לד)] – לא היו עבדים.

(56) חקת כא, א. (ולהעיר מפרש"י בא יב, כט), (57) וישלה לד, ב. ולהעיר מהלשון "ויקחו את לוט" (לך יד, יב) שהכוונה שם הוא נעשבה (ראה שם, יד).

(58) וישלה לד, יט. (59) ועפ"י מתורצת התמי' וכי אשה שנבעלה באינס לכנעני – כנענית היא. ולהעיר מל' הכתוב ג' פעמים בנוגע לשלומית (אמור כד, י"א). ובפרט שקטנה הייתה וברשות אבי' היא (להעיר מחיי שרה כד, נ"ג בפרש"י) – (אף שבדוחק י"ל שרק קרוין לה כן, ע"ש המאורע). אלא ששאני האופן ד"דינה שנבעלה לכנעני.

ועד אשר בניו היו נשיאים (כה, חז) – וע"ד שחזרו להר פארין (פרש"י ברכה לג, ב) ש"ע"ד הפשט הוא במדבר פארין (שמה) פשוט לרש"י – דב' ברכה – שבבני ישמעאל מדבר (וככתנחומא שם. וראה רש"י ע"ז ב, טע"ב) – ועד שלא חזקק לפרש ראיתו).

הוספה

בשורת הגאולה

י.

מהטעמים לכך שהמעמד ומצב ד, ויחי יעקב בארץ מצרים"י (שגם בזמן הגלות נעשה יהודי בעה"ב על העולם, „אדוני הארץ“, ולכן מקבל עזר וסיוע ממלכות המדינה באופן ש„טוב כל ארץ מצרים לכם הוא“) מודגש ביותר בדורנו זה:

כיון שדורנו זה הוא דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה, מודגש בו ההכנה להפיכת הגלות ע"י „טעימה“ מעין זה בזמן הגלות – שבסמיכות לסוף הגלות נעשה מעמד ומצב ד, ויחי יעקב בארץ מצרים, והולך וניתוסף ככל שמתקרבים יותר להפיכת הגלות בגאולה האמיתית והשלימה.

... ובמיוחד בשנת „נסים“ (תש"נ) ושנת „נפלאות אראנו“ (נ"א)

— כפי שראינו במוחש הנסים והנפלאות בתקופה האחרונה, כולל ובמיוחד בנוגע להיחס דמלכות המדינה ההיא („מעצמת-על“) לאפשר ולעזור ולסייע לבני"י להיות במעמד ומצב של הרחבה, לצאת מן המיצר אל המרחב, באופן שגם בארץ מצרים (ברגעית הגלות האחרונים) יהי אצלם מעמד ומצב ד, ויחי יעקב,

וכל זה — מפני שעומדים בסמיכות ממש להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובלשונו של דוד מלכא משיחא, „נעים זמירות ישראל“, במזמור פ"ט: „כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי“, „מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי“, ועד לסיום וחיותם

היתה דינה בת חורין, ולפני „ויקה אותה“ היא היתה חלק ממשפחתה, ולאחר שחרורה משעבודה לשכם ייתכן שהיא חוזרת למעמדה הקודם — אחותו של שמעון?

כדי להבהיר זאת מוסיף רש"י: „כשהרגו את שכם, לא היתה דינה רוצה לצאת, עד שנשבע לה שמעון שישאנה“ — כיון שדינה עצמה התנתה את „ציאתה משכם על מנת שישאנה, ואם לאו — אין היא יוצאת, מובן, ששחרורה נעשה באופן שנשארה „כנענית“ ומותרת להנשא לשמעון.

י. התבטלות מרוממת

מכל ענין בתורה אפשר וצריך ללמוד הוראה בעבודת ה', ובמיוחד כאשר בפירוש רש"י יש גם „יינה של תורה“⁶⁰, ומובן שאף מענין זה — שהעבד קנוי לרבו לא רק בקשר לרכושו, אלא אף לגבי עצם מציאותו — יש הוראה עד כמה יהודי, שעליו נאמר „עבדי הם“ וי"כ לי בני ישראל עבדים"⁶¹, צריך להיות משועבד לקדוש-ברוך-הוא.

זוהי המעלה ב"עבד" לעומת „בן“⁶² (שהכינוי „בנים“ ניתן לבני ישראל אף לפני יציאת מצרים⁶³, ואילו הכינוי „עבדים“

(64) וכמ"ש בבב"ש שם (הטעם על „עבדי הם“) „אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים“.

ועפ"י יומתק מה שהוראה זו רמז הכותב ב"יבני שמעון ג' ושאלו בן הכנענית" ששלשתם נמנו ב"הבאים מצרימה", ושמעון הוא האומר הנזה בעל החלומות ג' (רש"י מקץ מב, כד) — אמירה שנסיימה בירידה למצרים — כי הירידה למצרים שעל ידה דוקא ה' אפשר להיות „אשר הוצאתי ג'“ (ובפרט לפי מ"ש הראב"ע שם כה, מב: וטעם כי עבדי הם כי אני קניתיים מבית עבדים — אף שעבודות בני"י שם ה' רק בניגע למסים וכו' כנ"ל), היתה התחלת ההכנה ל"עבדי הם".

(65) לך טו, ית. דברים א, ו.

(66) נוסח התפלה דר"ה.

(60) היום יום ע' כד.

(61) בדר כה, מב. נה.

(62) ראה תניא פמ"א. ובארוכה — ד"ה ומקנה רב תרס"ו ובהמאמרים שלאחריו.

(63) כמ"ש (שמות ד, כב) בני בכורי ישראל. (וראה לקו"ש ח"ט ע' 41 ובהערות לשם. ח"א ע' 2 ואילך).

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח

🕉️ 🕉️ 🕉️

ויהי"ר שעי"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

🕉️ 🕉️ 🕉️

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

(1) ויחי מז, כח.

(2) מקץ מב, ל. לג.

(3) ויגש מה, כ.

(4) פסוק ד.

(5) פסוק כא.